

Євген Букет (м. Київ)

До проблеми датування населених пунктів на території сучасного Макарівського району Київської області

У статті зібрано інформацію про витоки топонімів, які нині є назвами селищ і сіл Макарівського району Київської області, порівняно їх з результатами археологічних досліджень та інформацією, що міститься в народних переказах і місцевих легендах.

Ключові слова: Макарівщина, Макарівський район, Київська область, перша письмова згадка, топонім.

Eugene Bouquet

Problem to appear dating Human Settlements at the territory of modern Makariv district

The article includes information about the origins of place names that are now the names of towns and villages Makariv district of Kyiv region (Kodra, Makariv, Andriivka, Berezivka, Byshiv, Borivka, Velykii Karashyn, Vesela Slobidka, Visegrad, Vilne, Vitrivka, Volosin, Havronschyna, Horobiyivka, Hruzke, Zabuyannya, Zavalivka, Zurivka, Kalynivka, Kozychanka, Kolonschyna, Komarivka, Konopelky, Kopyliv, Kopyivka, Korolivka, Leonivka, Lypivka, Lysytsa, Lyshnia, Lozovyk, Lubske, Lyudvynivka, Makariv Buda, Makovyshche, Maly Karashyn, Marianivka (Kolonschyna village council), Marianivka (Maryanivka village council), Mykolaivka, Mostische, Motyzhyn, Nalyvaykivka, Nebelytsya, Nizhylovychi, New Opachychi, Novomyrivka, Novosilky, Osykove, Pashkivka, Plahtyanka, Pochepyn, Rozhiv, Sadky-Stroyivka, Severynivka, Sytnyaky, Sobolivka, Sosnivka, Fasivochka, Fasova, Farm (Byshiv village council), Farm (Korolivka village Council), Chervona Girka, Chervona Sloboda, Chornohorodka, Shnuriv Lis, Yuriv, Yurivka, Yablunivka, Yasnogorodka) compared them with the results of archaeological research and the information contained in folk tales and local legends.

Today it is known that the vast majority of settlements in the modern Makariv district over the centuries of its existence were one or more times completely burned, decades after the devastating wars or Tatar raids were a wasteland, but recovered with the same name that was stored on the tract, ponds, etc. We can argue about the continuous existence of villages and towns in the modern Makariv district only after the Andrusovo armistice in 1667, and sometimes after the national liberation uprising 1700-1704 years in Right-Bank Ukraine led Colonel of Bila Tserkva Semen Paliy (Gurko) and "big run-up" of the Right Bank on the left bank of the Dnieper in the 1711-1714.

Key words: Makariv, Makariv district, Kiev region, the first written mention of the place name.

Евгений Букет

К проблеме датировки появления населенных пунктов на территории современного Макаровского района

В статье собрана информация об истоках топонимов, которые сейчас являются названиями поселков и сел Макаровского района Киевской области, сравнение их с результатами археологических исследований и информацией, содержащейся в народных преданиях и местных легендах.

Ключевые слова: Макаровщина, Макаровский район, Киевская область, первое письменное упоминание, топоним.

Царина літочислення – одна з найбільш «темних» сфер історичного пошуку, будь-які орієнтири тут можуть бути лише приблизними. Початкова історія кожного поселення сягає своїми коренями углиб століть. В Україні усталилася практика щорічного відзначення дат заснування населених пунктів за першою згадкою в історичних джерелах, і це створило майже безмежний простір для імпровізацій. Адже перша згадка топоніму в літописі може бути віддаленою від реальної дати заснування поселення на кілька десятиріч, зрештою, її може взагалі не виявитися. Часто відправні дати вводяться на основі легенд чи переказів і зрештою, шляхом багаторазових відзначень, стали елементом суспільної свідомості. Існують непоодинокі випадки «віднайдення» сумнівних документів під «потрібну» дату¹. Так, 1991 року село Рожів Макарівського району Київської області урочисто відзначило 1150 років. До сьогодні залишається загадкою, чому керівники села тоді проголосили 841 рік датою заснування Рожева².

На сьогодні достеменно відомо, що абсолютна більшість населених пунктів на території сучасного Макарівського району протягом століть свого існування були один або кілька разів повністю спалені, десятиліттями після спустошливих воєн або татарських набігів стояли пустками, але відновлювалися з колишніми назвами, які зберегалися за урочищами, водоймами тощо. Ми

можемо стверджувати про безперервне існування сіл і селищ на території сучасного Макарівського району лише в період після Андрусівського перемир'я 1667 року, а подекуди лише після завершення національно-визвольного повстання 1700–1704 років в Правобережній Україні під проводом білоцерківського полковника Семена Палія (Гурка) та «великого згону» населення Правобережжя на лівий берег Дніпра в 1711–1714 рр. Але топонімічні назви поселень фіксуються значно раніше. Частина з них взагалі походить з Київської Русі (Мотижин – літописний Мутижир, Чорногородка – літописний Чернев).

Переважна більшість найдавніших згадок про села і селища сучасної Макарівщини належить до історичного періоду, коли містечка Бишів (15 лютого 1581 р.), Брусилів (17 лютого 1585 р.), Рожів (18 квітня 1596 р.) і Дідівщина (10 вересня 1596 р.)³ отримали Магдебурзьке право. Саме тоді відбувалося масове заселення самоврядних територій, викликане значними податковими пільгами для населення.

Ми поставили перед собою завдання звести в одну таблицю інформацію про витоки топонімів, що зустрічаються в документах до 1648 року і які нині є назвами селищ і сіл Макарівського району, а також порівняти їх з результатами археологічних досліджень та інформацією, що міститься в народних переказах і місцевих легендах.

№ з/п	Назва	Час спорудження давньоруських городищ і давніших поселень на території села або поблизу нього ^{4,5}	Час заснування згідно місцевих легенд краєзнавчих досліджень XIX-XX ст. ^{6,7,8}	Перша письмова згадка про однойменну географічну територію (р – річка, ур – урочище, о – озеро, б – болото)	Перша письмова згадка про поселення або розрахунковий час його заснування відносно першої письмової згадки
1.	Андріївка	–	1027 р.	–	Близько 1590
2.	Бишів XI ст.	V ст. до н.е.	–	До 1500	
3.	Борівка	–	1759 р.	1633 (ур)	1633
4.	(Великий) Карашин	XI ст.	1242 р.	–	1528

¹ Верменич Я. В., Дмитрук В. І., Архипова С. І. Міська історія України: проблеми початкового датування. Науково-довідкове видання. — К.: Інститут історії України НАН України, 2010. — С. 3

² Нариси з історії Макарівського району: До 15-ї річниці Незалежності України / Н.В. Ащенко, Є.В. Букет, Д.С. Нетреба та ін.; Упоряд. Є. Букет. — К.: Логос, 2006. — С. 366.

³ Руська (Волинська) метрика / Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства) 1569—1673. — К., 2002. — С. 301, 315, 452, 480.

⁴ Шендрік Н.І. Довідник з археології України. Київська область. — К.: Наукова думка, 1977. — С. 74–77.

⁵ Нариси з історії Макарівського району... — С. 27–35.

⁶ Перлина Київщини – Макарівська земля. — Макарів, 2011. — С. 50–77.

⁷ Міста і села України. Київщина / історико-краєзнавчі нариси. — Том 2. — Київ : «Український видавничий консорціум», 2011. — С. 18–69.

⁸ Нариси з історії Макарівського району... — С. 130–403.

До проблеми датування населених пунктів
на території сучасного Макарівського району Київської області

5.	Вільне	–	1660 р.	–	1636
6.	Гавронщина	VI тис. до н.е.	Кінець XVII ст.	–	1635
7.	Грузьке (Грузька)	–	1604 р.	1574 (о), 1578 (ур)	Між 1581 та 1604
8.	Забуяння	–	1616 р.	1605 (бдж. острів)	1616
9.	Завалівка	Початок III тисячоліття до н.е.	XIII ст.	–	Між 1638 та 1642
10.	Кодра	–	До 1768 р.	1605 (р)	1749
11.	Козичанка	XI ст.	1240 р.	1578 (р)	1613
12.	Колонщина	X ст.	1635 р.	–	1635
13.	Комарівка	–	Перша пол. XVIII ст.	–	1605
14.	Копилів	–	1569 р.	1507 (ур)	1392
15.	Копіївка (Коптівщина)	XI ст.	Кін. XVI ст.	–	1636
16.	Королівка	–	XIII ст.	–	Після 1643
17.	Липівка	XII ст.	XII ст.	–	1506
18.	Лишня (Лісна)	–	На межі XVI-XVII ст.	–	1613
19.	Макарів (Воронин)	Середина I тисячоліття н.е.	945 р.	–	1506
20.	Мостище	XI ст.	1634 р.	–	1651
21.	Мотижин	XI ст.	1161 р.	–	1161
22.	Наливайківка	–	До 1595 р.	–	1506
23.	Небелиця	–	1158 р.	–	1158
24.	Ніжиловичі	–	1415 р.	–	1415
25.	Новосілки	I тисячоліття до н.е.	XIII ст.	–	1415
26.	Пашківка	Початок I тисячоліття до н.е.	1664 р.	–	1613
27.	Почепин	–	Осінь 1878	1619 (р)	Близько 1868
28.	Рожів	XI ст.	841 р.	–	Близько 1480
29.	Ситняки	–	1616 р.	1574 (о)	1507
30.	Соснівка	III ст.	1240 р.	–	1578
31.	Фасова	–	Поч. XVIII ст.	1604 (ур)	До 1643
32.	Червона Гірка (Красногірка)	–	Кін. XV ст.	–	1615
33.	Чорногородка	Середина I тисячоліття н.е.	1151 р.	–	1151
34.	Юрів	–	15.06.1515 р.	–	1618
35.	Юрівка	–	1552 р.	–	1578
36.	Яблунівка	II ст.	XVI ст.	–	До 1622
37.	Ясногородка	VIII ст.	VIII ст.	–	До 1574

Андріївка – існування давньоруського міста Андрієва, від якого, як вважають, походить сучасна Андріївка, не підтверджене археологічними розкопками. Макар Івашенцевич мав єдиного сина Андрія, який перший від імені батька свого почав писатися Макаревичем⁹. Ми вважаємо, що саме його двір, заснований близько 1590 року назвали згодом Андріївкою.

Бишів – найдавнішим поселенням Приірпіння називав Бишів краєзнавець XIX століття Едвард Руліковський. Він стверджував, що Бишів був заснований ще в V ст. до н.е., але після монгольської навали залишився пусткою. Відродження містечка Руліковський пов'язував з родиною Полозів, яка, за його даними, володіла ним з першої половини XV століття¹⁰. Інші джерела зафіксували, що шляхетський литовський рід Полозів (родове гніздо якого розташоване на Пінському Поліссі), що був відомий у Київських землях завдяки військовим походам, лише з 1500 року володів Бишевом і навколишніми землями¹¹.

Борівка – 29 січня 1633 року пани Лозки сплатили Філону Богушевичу за мешканців села Новосілок, яких Лозки прийняли на ґрунти рожівські та осадили на урочищі, названому Борівка¹². Але, мабуть, поселення довго не проіснувало, бо в люстрації Рожівського староства 1766 року село значиться як наново заселене¹³.

(Великий) Карашин – за легендами, село засноване під час монгольського поневолення і було резиденцією якогось їхнього воєводи¹⁴. З 1618 року згадується як місто¹⁵. Щоб отримати цей статус, власники Карашина сплатили давній привілей на маєтність, датований ще 1528 роком, Анні Пилиповій Івановичевій¹⁶.

Вільне (Вольшка) – 18 лютого 1636 року пан Самуель Харлінський повернув пану Олександру Зиховському (Жуковському) заставу 3000 злотих за села Соснівку і Вольшку¹⁷.

Гавронщина – село заснував 1635 року на землях Макаревичів дехто Гавронський¹⁸.

Грузьке – аж до 1648 року, коли в Україні вибухнуло Велике повстання під проводом Богдана Хмельницького, власники містечка Рожева Цетнери намагалися у всякий спосіб повернути собі землі, захоплені власником містечка Бишева Щесним Харлінським. Він нібито на ґрунтах дідичного урочища Лозків, що звалось Коркоші, та на річці їхній Манці заклав слободи Грузька та Ястребна¹⁹. Можливо, на те були певні підстави, адже в розмежуванні земель між Василем Лозою (власником Рожева), Богушами Гулькевичами (власниками Ясногородки) і Харлінськими (власниками Бишева) від 1574 року знаходимо належні до Рожева Загрузні озера²⁰. 1 червня 1578 року згадано урочище Грузькі Руди між Бишевом і Брусиловим²¹. Поселення під назвою Грузька у власності Харлінських вперше згадано 30 липня 1604 року²².

⁹ *Rulikowski E.* Opis powiatu Kijowskiego. – Kijow – Warszawa, 1913. – S. 152.

¹⁰ Там само. – S. 83.

¹¹ *Źródła dziejowe / Opisane przez Aleksandra Jabłonowskiego.* – T. 22. – Warszawa, 1897. – S. 591.

¹² Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. 1, спр. 4104, арк. 250.

¹³ АЮЗР. – К., 1905. – Ч. 7. – Т. 3. Акты о заселении Южной России XVI – XVII вв. / Под ред. М. Ф. Владимирского-Буданова; Люстрации украинских староств XVIII ст. / Под ред. В. И. Щербины. — С. 448.

¹⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.* – 1882. – Т. 3. – S. 831.

¹⁵ *Źródła dziejowe.* – T. 22. – Warszawa, 1897. – S. 229.

¹⁶ Руська (Волинська) метрика... – К., 2002. – С. 589.

¹⁷ ІР НБУВ, ф. 1, спр. 4104, арк. 356.

¹⁸ *Rulikowski E.* Opis powiatu Kijowskiego. – Kijow – Warszawa, 1913. – S. 94.

¹⁹ ІР НБУВ, ф. 1, спр. 4104, арк. 404.

²⁰ *Słownik geograficzny...* – 1888. – Т. 9. – S. 871.

²¹ ІР НБУВ, ф. 1, спр. 4104, арк. 252.

²² *Źródła dziejowe.* — T. 21. — Warszawa, 1894. – S. 495.

Забуяння – «бджолиний острів» Забуян вперше згадано 8 вересня 1605 року, коли 106 колод бджіл спустошив власник Макарова Миколай Макаревич²³. У протесті уніатського митрополита Рутського 1616 року зазначено, що Миколай Макаревич силою відібрав від кафедри матерність Ніжиловичі та на висілку Буяницях заселяє нове сільце²⁴. 1619 року болото Буян і село Забуян-болото згадано як власність Макаревичів²⁵.

Завалівка – власник Макарова Самуель Лящ після 1638 року під самою Ситняковщиною на землі рожівській осадив село Завалівку, яка була так названа через те, що знаходиться за трьома валами²⁶.

Кодра – річка Кодра вперше згадується 8 вересня 1605 року²⁷. 1749 року Антоній Любомирський припинив давню ворожнечу з сусідніми митрополичими землями і заклав млин на річці Кодрі, що дало початок новому селищу²⁸.

Козичанка – 20 квітня 1578 року неподалік річки Козичанки піддані бишівські пограбували підданих брусилівських, які поверталися з Канева до Брусилова²⁹. А 10 серпня 1613 року вже до села Козичанки втекли піддані з містечка Брусилова і с. Лазарівки пана Мартина Бутовича³⁰.

Колонщина – село заснував 1635 року на землях Макаревичів дехто Колонський³¹.

Комарівка – 20 червня 1605 року Микола Макарович Івашенцевич з мешканцями Ясенич, Воронина і Андріївки напав на митрополиче село Комаровщину до Ніжилович належне³².

Копилів – перша письмова згадка: «Ягело, кроль полский, Владимира Олгердовича князя киевского року от рожества Христова 1392 преміни, вмисто Києва давши ему Копылье»³³. Пізніше, в XVI столітті, згадується лише як урочище Копиловка³⁴, знову як село з 1602 року³⁵.

Копіївка – у жовтні 1636 року пани Жмійовські позивалися до пана Міхала Лозки, який наслав підданих рожівських на ґрунти карашинські під річкою Здвиж та під хутором Коповці Ставицькі і забрав їхніх підданих до Рожева в тюрму³⁶. На наш погляд, мова в цьому повідомленні йде саме про нинішню Копіївку. Під назвою Коптіївка село згадується 1686 року як власність якогось Коритки³⁷.

Королівка – як твердить Лаврентій Похилевич, село належало в XVII столітті Харлінським, як і весь Макарівський ключ³⁸. Він став власністю Кшиштофа Харлінського 1643 року³⁹, тож село, на наш погляд, було засноване в найближчі

²³ Описаніє документовъ западнорусскихъ уніатскихъ митрополитовъ. – Т 1 (1470 – 1700). – СПб, 1897. – С. 120–121.

²⁴ Киевские епархиальные ведомости. – № 12. – 1873 г.

²⁵ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 232.

²⁶ Słownik geograficzny... – 1888. – Т. 9. – S. 871.

²⁷ Описаніє документовъ западнорусскихъ уніатскихъ митрополитовъ. – Т 1 (1470 – 1700). – СПб, 1897. – С. 120–121.

²⁸ Там само. – Т 2 (1701 – 1839). – СПб, 1907. – С. 128.

²⁹ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 251.

³⁰ Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – S. 177.

³¹ Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego. – Kijow – Warszawa, 1913. – S. 94.

³² Описаніє документовъ западнорусскихъ уніатскихъ митрополитовъ. – Т 1 (1470 – 1700). – СПб, 1897. – С. 119.

³³ О плюндрованію руского панства от литвы и пораждѣ их. – ПСРЛ. – Т. 32. – М.: Наука, 1968. — статья «Ктедимин, князь литовский, тягнет на Киев». – С. 211–212.

³⁴ Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – S. 475–481.

³⁵ Там само. – Т. 22. – Warszawa, 1897. – S. 231.

³⁶ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 72.

³⁷ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 47.

³⁸ Там само. – С. 41.

³⁹ Słownik geograficzny... – 1884. – Т. 5. – S. 924.

після цієї дати роки. Сучасну назву воно отримало, найімовірніше, дещо пізніше, коли стало власністю Кароля Тишкевича. Вперше Каролівка у власності Тишкевича згадується в 1664 році⁴⁰.

Липівка – вперше згадується в складі маєтностей Ясинецьких 1506 року⁴¹.

Лишня – 12 серпня 1613 року Миколай Стецький отримав компенсацію від Катаржини та Єжи Харлінських за підданих з села Іллінець, що втекли до маєтності Лишні⁴².

Макарів (Воронин) – вперше згадується в складі маєтностей Ясинецьких 1506 року⁴³. Попередні припущення, пов'язані з літописним Здвиженем є хибними.

Мостище – на р. Ірпінь є два села з назвою Мостище. Одне з них входить нині до складу м. Гостомеля і належало колись Київському домініканському монастирю. Саме воно згадується у мемуарах монаха Розвідовського в 1634 році. Мостище, що нині в Макарівському районі, засноване монахами Києво-Братського монастиря 1651 року⁴⁴.

Мутижир – літописний Мутижир. У літописі згадується під 1162 роком, проте дата є дискусійною. Дослідники твердять, що вона стосується подій 1161 року⁴⁵. Єдиний населений пункт сучасної Макарівщини, який визнається літописним абсолютно всіма дослідниками. Наступна згадка, як про селище Борисів з пустим

городищем Мотижином в складі маєтностей Ясинецьких, датується 1506 роком⁴⁶.

Наливайківка – вперше згадується в складі маєтностей Ясинецьких 1506 року⁴⁷.

Небелиця – іноді Небелицю ототожнюють з літописною Небльською волостю, яка згадується 3 січня 1158 року⁴⁸. 15 квітня 1602 року Стефан Лозка напав на митрополичі селища Ситняковщину і Небиличі. Він приєднав їх до містечка Рожева, наказавши виорати поле і засіяти його⁴⁹. Проте, люстрація Рожівського староства 1789 твердить, що Небелиця закладена як сторожка біля рудні без назви до 1764 року⁵⁰.

Ніжиловичі – перша письмова згадка в запису про грошові і медові данини Київської Софійської митрополичої вотчини від 1415 р. чи пізніше: «А се Софійські люди дань дають на свято пречистої Богоматері: на ім'я Істобчани та Ніжиловці 2 колоди меду... у Ніжиловичох по столпщина...»⁵¹.

Новосілки – перша письмова згадка в запису про грошові і медові данини Київської Софійської митрополичої вотчини від 1415 р. чи пізніше: «У Новом селі Ондіреви діти дають ведро меду»⁵².

Пашківка – 16 серпня 1613 року до Пашківки втекли мешканці з містечка Хабного⁵³.

Почепин – однойменна річка згадується у заповіті Миколая Макаревича від 17 жовтня

⁴⁰ АЮЗР. – К., 1876. – Ч. 6. – Т. 1. Акты об экономических и юридических отношениях крестьян в Юго-Западной России в XVI – XVIII ст. (1498 – 1795 гг.) / Под ред. К. Е. Козловского. – С. 49 – 51.

⁴¹ Słownik geograficzny... – 1884. – Т. 5. – S. 922.

⁴² Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – S. 180.

⁴³ Słownik geograficzny... – 1884. – Т. 5. – S. 922.

⁴⁴ Нариси з історії Макарівського району... – С. 333.

⁴⁵ Довгич Віталій. Достославний ювілей // Макарівські вісті. – 2011. – 4 листопада. – № 49 (10693). – С. 5.

⁴⁶ Słownik geograficzny... – 1884. – Т. 5. – S. 922.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 132.

⁴⁹ Описаніє документовъ западнорусскихъ уніатскихъ митрополитовъ. – Т 1 (1470 – 1700). – СПб, 1897. – С. 113.

⁵⁰ АЮЗР. – К., 1905. — Ч. 7. – Т. 3. – С. 448.

⁵¹ АЗР. – Т. 1. – № 26. – С. 37.

⁵² Там само. – С. 38.

⁵³ Źródła dziejowe. — Т. 21. — Warszawa, 1894. – S. 193.

1619 року як кордон між макарівськими й андріївськими землями⁵⁴. Хутір Почепин вперше позначено на карті Шуберта 1868 року⁵⁵.

Рожів – донедавна дослідники пов'язували час заснування Рожева з літописними згадками про Рожне поле і місто Здвиженськ. Але в дослідженнях останніх років доведено, зокрема, що Рожне поле знаходилося на межі Галичини й Волині⁵⁶, а Здвиженськ був першовитоком нинішнього Брусилева⁵⁷. Тож при визначенні датування появи Рожева посилаємося на заповіт його власника Бориса Федоровича Лози 1507 року. Як свідчить документ, містечко було закладене Федьком Лозою близько 1480 року⁵⁸.

Ситняки – 1507 року рожівські маєтності Лозів включали в себе серед інших село Ситняківщина над р. Здвиженем. Проте, вже 1574 року Ситняківщина згадана як озеро⁵⁹, 1612-го – як урочище⁶⁰, 1618-го – як поле⁶¹. Можна припустити, що в цей час поселення тимчасово не існувало.

Соснівка – 14 серпня 1578 року був підписаний декрет між паном Щесним Харлінським і панами Федором і Мартином Тишкевичами про землі с. Соснового і закладання греблі на річці П'ятці⁶².

Фасова – 1604 року Миколай Макарович напав на Карашин. Він спалив будинок власників, пограбував маєтність і село. Все через те, що

на його погляд землі між річками Здвиженем і Квасовою, тобто між Карашином, Воронином і Мотижином були неправильно розмежовані⁶³. 5 жовтня 1619 року пан Миколай Макарович позивався до пана Єжи Харлінського через покіс сіножаті на границі мотижинській і урочищу Квасовці. Того ж дня на місці побував возний, який бачив сіна на 500 возів. Мотижинський вїт розповів возному, що пан Харлінський до Бишева в стайні сіно забрав і землю Макаровича привласнити хоче⁶⁴. 25 червня 1643 року пан Харлінський позивався до пана Цетнера, що той напав на його «слободу новоосажену», названу Фасова (Квашова)⁶⁵.

Червона Гірка (Красногірка) – За легендою, що записав краєзнавець з Червоної Гірки Павло Гнатович Багачук перший монастир на Красній горі заснував ще наприкінці XV століття князь Костянтин Острозький⁶⁶. Проте це твердження потребує додаткових досліджень. Перша відома нам згадка про Красногірський монастир – опис його кордонів від 8 серпня 1615 року⁶⁷.

Чорногородка – ймовірно літописний Чернев. Згадується в літописі під 30 квітня 1151 року⁶⁸. Відродження городища датується 1589 роком⁶⁹.

Юрів – це село краєзнавець Лаврентій Похилевич ототожнював з Іровом Олевської волості,

⁵⁴ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 232–234.

⁵⁵ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

⁵⁶ Нариси з історії Макарівського району... – С. 366–367.

⁵⁷ Верменич Я. В., Дмитрук В. І., Архипова С. І. Міська історія України: проблеми початкового датування. Науково-довідкове видання. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 116.

⁵⁸ Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – S. 475–481.

⁵⁹ Słownik geograficzny... – 1888. – Т. 9. – S. 871.

⁶⁰ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 252.

⁶¹ Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – S. 276.

⁶² ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 261.

⁶³ Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – S. 506.

⁶⁴ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 289.

⁶⁵ Там само, арк. 120.

⁶⁶ Нариси з історії Макарівського району... – С. 315.

⁶⁷ Описаніє документовъ западнорусскихъ уніатскихъ митрополитовъ. – Т 2 (1701 – 1839). – СПб, 1907. – С. 29–30.

⁶⁸ Букет Є.В. Колонщина. – Вінниця: ПП «Видавництво «Теза», 2008. – С. 12.

⁶⁹ Źródła dziejowe. – Т. 22. – Warszawa, 1897. – S. 77.

яке згадував у листі Євстафій Дашкович 15 червня 1515 року⁷⁰. Насправді Іров знаходився на річці Уборті (протікає в Ємільчинському та Олевському районах Житомирської області України і Гомельській області Білорусі). Його ще 1499 року купив у Тишкевичів Богдан Глинський⁷¹. Перша відома згадка про Юрів датується 12 червня 1618 року. Тоді Миколай Харлінський позивався до Галшки з Гулевичів і Міхала Лозки через те, що вони наслали людей з добр Юревичі на землі Хвойники. Ці люди напали на корчму під назвою Рашів і забрали звідти до Рожева потаж – безбарвну кристалічну субстанцію, яка використовувалася у виробництві скла⁷².

Юрівка – краєзнавці вважали, що нинішню Юрівку вперше згадано в описі Київського замку за лютий-березень 1552 року як порожнє «митропольське село Юр'євичі», в якому разом з Куликовим, Попадичами, Рословичами, Янковичами, Невеселовим та Іванковичами мешкало до спустошення 146 людей⁷³. Але ця згадка не стосується нашої Юрівки. Колишні митрополічі села Рославичі та Іванковичі існують донині та знаходяться в північно-східній частині Васильківського району.

4 грудня 1578 року вперше згадано село Ставки під Брусилівом у власності пана Харлінського⁷⁴. На наш погляд, це село згодом дало початок Юрівці. Це підтверджують, зокрема, наступні згадки. 15 січня 1612 року возний підтвердив грабіж майна пані Катаржини Збарзької паном Адамом Скларським у селі Ставецькім, названим Юрівкою⁷⁵. 17 січня 1617 року село Ставки і хутір Юрівку з усіма землями

Єжи Харлінський заставив пану Лукашу Вітовському за 7000 злотих⁷⁶.

Яблунівка – 23 серпня 1622 року Ян Іпогорський присудив заочно баніцію на Харлінського в справі нібито «вибиття зі спокійного утримання» селища Яблонки і земель до нього належних⁷⁷.

Ясногородка – перше поселення на місці сучасної Ясногородки існувало вже в VIII столітті. А це робить її ровесницею двох сусідніх літописних міст – Білгорода (нині – Білогородка) і Чернева (нині – Чорногородка). Легенда оповідає: «Колись князь, заволодівши цими поселеннями, назвав їх на відзнаку своїх дочок-княгинь Ясногородкою, Білогородкою і Чорногородкою». За іншою легендою, у третій Ірпінській балці (Довгий брід) колись було чотири невеличкі села: Старосілля, Вареники, Македон і Селища. Під час монголо-татарських набігів ці села були повністю знищені. Люди, які залишилися, заснували нові села вже в інших місцях недалеко від Довгого броду. Так мешканці села Старосілля заснували село Новосілки, села Македон – село Ясногородку, а села Вареники – село Музичі. В польських джерелах згадується село Довгобородка яке залишилося пустою після татарської навали. Пізніше, після навали його мешканці відродили село, але вже з новою назвою – Ясногородка⁷⁸. 1574 року село вперше згадується як маєтність Богушів Гулькевичів⁷⁹.

Населені пункти, засновані у XVIII–XX століттях можуть пишатися безперервністю свого існування, але багато з них, як і ті, що були засновані раніше, теж не мають нині чіткої дати

⁷⁰ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 47.

⁷¹ Клепатский П.Г. Очерки по истории земли Киевской: Литовский период. – Біла Церква: Вид. О.В. Пшонківський, 2007. – С. 198.

⁷² Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – С. 281.

⁷³ АЮЗР. – К., 1886. – Ч. 7. – Т. 1. Акты о заселении Юго-Западной России (1386 – 1700 гг.) / Под ред. В. Б. Антоновича; Введение М. Ф. Владимирского-Буданова. – С. 121.

⁷⁴ ІР НБУВ, ф. 1, спр.4104, арк. 260.

⁷⁵ Там само, арк. 329.

⁷⁶ Там само, арк. 347.

⁷⁷ Źródła dziejowe. – Т. 21. – Warszawa, 1894. – С. 626.

⁷⁸ Нариси з історії Ясногородки / Є. В. Букет, В. М. Кулаковський, Л. А. Міщенко та ін.; Упоряд. Є. В. Букет. – Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2010. – С. 8.

⁷⁹ Słownik geograficzny... – 1888. – Т. 9. – С. 871.

заснування. Звісно, масив документів, що зберігається у столичних архівах з часом дозволить точно визначити для кожного з них час будівництва і заселення, але поки що ми змушені орієнтуватися здебільшого на дотичні джерела. Зазначимо, що в минулих дослідженнях датування появи цих населених пунктів було ще більш розмитим: початок, середина або кінець століття. Часто ці висновки дослідників були помилковими, такими, що не спиралися на джерела.

З XIX століття в Російській імперії активно розвивається топографія. Завдяки картам, створення яких започаткував видатний російський учений-геодезист Федір Федорович Шуберт, ми нині маємо змогу простежити за розвитком теренів сучасної Макарівщини від 1821 року. Топографічні карти, на яких чітко зазначається рік польових досліджень (1826, 1868, 1875, 1891, 1913, 1933, 1936, 1943 і т.д.) стають вірними друзями краєзнавців, а подекуди й єдиними джерелами, за якими можна ідентифікувати приблизну появу населеного пункту, не заглиблюючись у фондосховища.

Ми систематизували всю наявну на сьогодні інформацію щодо появи у XVIII–XX століттях топонімів, які нині є назвами сіл Макарівського району. Деякі дати все ще потребують уточнень.

Березівка – Заснована у 1815 році, заселена винятково шляхтою⁸⁰.

Буян, залізнична станція – Дільниця Київ-Коростень Південно-Західної залізниці, в тому числі і станція Буян, була збудована 1902 року⁸¹.

Весела Слобода – У 1850 році на підставі двох Указів Київського губернського правління від 31.12.1846 р. за № 18449 та від 30.06.1850 р. за № 13616 поміщицею Д.Ф. Фрейганг було засновано поселення Весела Слобода⁸².

Вишеград – Під назвою Німецька колонія позначений на карті Шуберта 1868 року⁸³.

Вітрівка – Зазначається як місце народження її мешканців з 1877 року⁸⁴, але вперше згадується 1919 року під час «громадянської війни»⁸⁵. Щоправда, як свідчать документи адміністративно-територіальної реформи 1923 року, тоді ця назва ще не була офіційно закріплена за хутором. Бачимо Вітрівку вже на картах РККА 1933 року⁸⁶.

Волосін – Зазначається як місце народження її мешканців з 1880 року⁸⁷. Хутори Волосін і Волосін Другий вперше зафіксовано під час перепису населення 1897 року⁸⁸.

Горобіївка – Згадується в метричній книзі Бишівського костюлу в 1764 році⁸⁹. У 1772 році в селі було 32 двори⁹⁰.

Зурівка – Зазначається як місце народження її мешканців з 1887 року⁹¹. Під час перепису населення 1897 року на хуторі Зурівка був лише один двір і мешкало шість осіб⁹².

Калинівка – У 1887 році на Калинівському хуторі мешкало 17 осіб⁹³.

⁸⁰ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 54.

⁸¹ Нариси з історії Макарівського району... – С. 222.

⁸² Державний архів Київської області (далі – ДАКО), ф 280, оп. 2, спр. 989.

⁸³ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

⁸⁴ Реабілітовані історією: Київська область. Книга друга. – К.: Основа, 2006. – С. 552.

⁸⁵ Архів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, ф. 8-4/524, арк. 7.

⁸⁶ Карта генерального штаба красной армии. – Квадрат М-35-60. – 1933 г.

⁸⁷ Реабілітовані історією... – С. 522.

⁸⁸ Алфавитный список населенных мест Киевской губернии. – К.: Изд-во Киевского губернского статистического комитета, 1900. – С. 166.

⁸⁹ Державний архів Житомирської області (далі - ДАЖО), ф. 178, оп. 51, спр. 93, арк. 43.

⁹⁰ Magazin für die neue Historie und Geographie Angelegt. — Volume 22. — 1788. — S. 278.

⁹¹ Реабілітовані історією... – С. 546.

⁹² Алфавитный список населенных мест Киевской губернии... – С. 169.

⁹³ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 47.

Кодра Торф I – Робітниче селище, засноване 1938 року при кодрянському торфозаводі⁹⁴.

Кодра Торф II – Як і Кодра Торф I (Поселення № 1), Кодра Торф II вперше позначена під назвою Поселення № 2 на німецьких топографічних картах 1943 року⁹⁵.

Конопельки – Хутір вперше фіксується під час адміністративно-територіальної реформи 1923 року. Тоді там мешкало 15 осіб⁹⁶.

Леонівка – Згадується в метричній книзі Бижівського костюлу в 1766 році⁹⁷. Схоже, що була заснована Антонієм Харлінським на честь народження сина Леона 23 квітня того самого року.

Лисиця – Німецька колонія Лисиця вперше фіксується під час перепису населення 1897 року. Тоді там було 9 дворів, мешкало 54 людини⁹⁸.

Лозовик – Хутір, що належав Красногірському монастирю, який був закритий 1786 року⁹⁹.

Лубське – Вперше позначений як хутір без назви на карті Шуберта 1868 року¹⁰⁰.

Людвинівка – В 1815 році Людвіг Шимановський назвав південну частину Фасової Людвинівкою¹⁰¹.

Городок (Макарів-1) – Макарів-1 побудували 1969 року як секретне військове містечко за розпорядженням Л.І. Брежнєва. Поселення військового містечка № 6 Макарів-1 розташувалося в Радомишльському районі Житомирської області на території загальною площею 1514 га. Незначна частина його незаселеної території (1/6 загальної території) – на території Макарівського району Київської області¹⁰². 5 липня 2012 року рішенням Верховної Ради поселенню присвоєно назву Городок. 16 серпня Житомирська обласна рада утворила Городоцьку селищну раду і віднесла селище до категорій селищ міського типу¹⁰³.

Макарівська Буда – Згадується 1761 року в метричній книзі Макарівського костюлу¹⁰⁴. В 1765 році в с. Буда мешкало 5 юдеїв¹⁰⁵.

Маковище – Хутір заснований близько 1714 року одним із макарівських міщан¹⁰⁶. У 1765 році в селі мешкало 6 юдеїв¹⁰⁷.

Малий Карашин – Під час Коліївщини 1768 року повстанці з Малеого Карашина воювали в загоні Івана Бондаренка¹⁰⁸. У 1772 році в селі було 19 дворів¹⁰⁹.

⁹⁴ Нариси з історії Макарівського району... – С. 278.

⁹⁵ Deutsche Heereskarte. – Квадрат М-35-60. – 1943 р.

⁹⁶ Букет Є. Історія українського села. Козичанка. – К.: Логос, 2003. – С. 34.

⁹⁷ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 93.

⁹⁸ Алфавитный список населенных мест Киевской губернии... – С. 1012—1013.

⁹⁹ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 40.

¹⁰⁰ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

¹⁰¹ Похилевич Л.І. Краєзнавчі праці. – Біла Церква, 2007. – С. 45.

¹⁰² Пояснювальна записка до проекту Постанови про присвоєння найменування населеному пункту Радомишльського району Житомирської області. – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=43855&pf35401=228093

¹⁰³ Рішення Житомирської обласної ради № 653 від 16 серпня 2012 року «Про утворення, загальний склад (кількість депутатів) Городоцької селищної ради та призначення перших виборів у селищі Городок Радомишльського району Житомирської області».

¹⁰⁴ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 98, арк. 7.

¹⁰⁵ АЮЗР. – К., 1890. – Ч. 5. – Т. 2. – Кн. 2. Переписи єврейського населення в Юго-Западном крае в 1765 – 1791 гг. / Под ред. И. М. Каманина.

¹⁰⁶ Похилевич Л.І. Сказания о населенных местностях Киевской губернии. – Біла Церква, 2005. – С. 70.

¹⁰⁷ АЮЗР. – К., 1890. – Ч. 5. – Т. 2.

¹⁰⁸ Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф.15, оп. 1, спр. 16, арк. 6–7.

¹⁰⁹ Magazin für die neue Historie und Geographie Angelegt. – Volume 22. – 1788. – S. 281.

Мар'янівка (Колонщинська сільська рада) – Під назвою Раковин вперше позначена на карті Шуберта 1868 року¹¹⁰.

Мар'янівка (Мар'янівська сільська рада) — Вдова купця другої гільдії зі станції Мотовилівки Мар'яна Мегедь купила цю землю в генерал-майора Петра Івановича Багсуша в 1863 році. На власних ділянках тоді оселилися Васильківські міщани чотири брати Мегеді: Максим, Прокіп, Михайло і Лука Демидови Мегеді¹¹¹.

Миколаївка – Вперше позначений як хутір без назви на карті Шуберта 1868 року¹¹². Названий Миколаївкою на честь Миколи Рожнятовського — його першого жителя¹¹³.

Нові Опачичі – 10 липня 1991 року поселення при Козичанці, назване будівельниками Волинським (прийняло мешканців 28 серпня 1986 р.), отримало офіційну назву – Нові Опачичі. Тоді ж було утворено окрему Опачицьку сільську раду Макарівського району Київської області (Указ Президії Верховної ради УРСР № 495 від 10.07.1991 р.)¹¹⁴.

Новомирівка – Хутір Новомирівка вперше фіксується під час перепису населення 1897 року. Тоді там був 61 двір, мешкало 243 особи¹¹⁵.

Осикове – Під назвою Осиповия вперше позначене на карті Шуберта 1868 року¹⁶¹.

Плахтянка – Згадується 1755 року в метричній книзі Макарівського костюлу¹¹⁷. 1768 року власник Макарова ксьондз Антоній Любомирський продав ксьондзу Каетану Росцішевському ключ Макарівський, у тому числі й Плахтянку¹¹⁸. У 1772 році в селі було 17 дворів¹¹⁹.

Садки-Строївка – Урочище Садки позначене на карті Шуберта 1868 року¹²⁰. Зазначається як місце народження її мешканців з 1883 року¹²¹. Німецькі колонії Садки і Строївка вперше фіксуються під час перепису населення 1897 року¹²².

Северинівка – Поселення належало до парафії Макарівського костелу Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці з 1803 року¹²³.

Соболівка – Хутір Соболева значиться на карті Шуберта 1868 року¹²⁴.

Фасівочка – Згадується 1835 року в метричній книзі Макарівського костюлу¹²⁵. 16 листопада 1839 року поміщиком орендної слободи Фасівки біля Макарова був 19-го егерського полку відставний поручик Стефан Мойсеїв Венглінський¹²⁶.

Ферма (Бишівська сільська рада) — Під назвою Ферма Фузика при с. Черногородці зафік-

¹¹⁰ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

¹¹¹ *Машовець Павло*. Спогади про мого діда Машовця Павла Яковича – одного з перших поселенців хутора Мар'янівки та дещо з історії села Мар'янівки (рукопис).

¹¹² Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

¹¹³ *Букет С.В.* Колонщина. – Вінниця: ПП «Видавництво «Теза», 2008. — С. 88.

¹¹⁴ *Букет С.* Історія українського села. Козичанка. – К.: Логос, 2003. – С. 56.

¹¹⁵ Алфавитный список населенных мест Киевской губернии... – С. 182.

¹¹⁶ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

¹¹⁷ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 98, арк. 69.

¹¹⁸ Słownik geograficzny... – 1884. – Т. 5. – S. 925.

¹¹⁹ Magazin für die neue Historie und Geographie Angelegt. – Volume 22. – 1788. – S. 281.

¹²⁰ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

¹²¹ Реабілітовані історією... – С. 543.

¹²² Алфавитный список населенных мест Киевской губернии... – С. 1016—1018.

¹²³ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 195.

¹²⁴ Трьохверстівка Київської губернії Шуберта. – Арк. 22-08. – 1868 р.

¹²⁵ ДАЖО, ф. 178, оп. 51, спр. 372, арк. 37.

¹²⁶ ДАКО, ф. 782, оп. 1, спр. 1468, арк. 29.

сована під час перепису населення 1897 року. Тоді там було 17 дворів і мешкало 113 осіб¹²⁷. Пізніше хутір мав назву Чорногородська Ферма.

Ферма (Королівська сільська рада) – Під назвою Ферма Наливайківська позначена на картах РККА 1933 року¹²⁸.

Червона Слобода — До 1739 року Червону Слободу заснували російські старообрядці Пиліпівці, які масово втікали на територію Речі

Посполитої після церковної реформи московського патріарха Никона¹²⁹.

Шнурів Ліс — Німецька колонія Шнурів Ліс заснована 1878 року на 325 десятинах чиншу в Ставищенському урочищі маєтку Варвари Федорівни княгині Гедройц¹³⁰. Під час перепису населення 1897 року там було 39 дворів, мешкала 171 людина¹³¹.

References

- Antonovych, V. B. (1886). *Arkhyv yuho-zapadnoy Rossyy*. Kyiv. (Part. 7, Vol. 1). [in Russian].
- Bolhov, V. (Comp.). (2011). *Mista i sela Ukrainy. Kyivschyna. Istoryko-kraieznavchi narysy*. (Vol. 2). Kyiv: Ukrain's'kyj vydavnychyj konsortsium. [in Ukrainian].
- Boryak, H. et al. (Comps., Eds.). (2002). *Rus'ka (Volyns'ka) metryka / Rehesty dokumentiv Koronnoi kantseliarii dlia ukrains'kykh zemel' (Volyns'ke, Kyivs'ke, Bratslavs'ke, Chernihivs'ke voievodstva) 1569—1673*. Kyiv, 2002. [in Ukrainian].
- Buket, Ye. V. (2003). *Istoriia ukrains'koho sela. Kozychanka*. Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
- Buket, Ye. V. (Comp.). (2006). *Narysy z istorii Makarivs'koho rajonu: Do 15-i richnytsi Nezalezhnosti Ukrainy*. Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
- Buket, Ye. V. (Comp.). (2010). *Narysy z istorii Yasnohorodky*. Bila Tserkva: Vyd. O. V. Pshonkivs'kyj. [in Ukrainian].
- Buket, Ye. V. (2008). *Kolonschyna*. Vinnytsia: PP Vydavnytstvo Teza. [in Ukrainian].
- Dovhych, V. (2011). *Dostoslavnyj iuvilej. Makarivs'ki visti. 49, 5*. [in Ukrainian].
- Jabłonowski, A. (1894). *Źródła dziejowe*. (Vol. 21). Warszawa. [in Polish].
- Jabłonowski, A. (1897). *Źródła dziejowe*. (Vol. 22). Warszawa. [in Polish].
- Kamanyn, Y. M. (1890). *Arkhyv yuho-zapadnoy Rossyy*. Kyiv. (Part. 5, Vol. 2). [in Russian].
- Klepatskyj, P.H. (2007). *Ocherky po ystoriy zemly Kyevskoj: Lytovskij peryod*. Bila Tserkva: Vyd. O.V. Pshonkivs'kyj. [in Russian].
- Kozlovskiy, K. E. (1905). *Arkhyv yuho-zapadnoy Rossyy*. Kyiv. (Part. 6, Vol. 1). [in Russian].
- Pokhylevych, L. I. (2005). *Skazanyia o naseleennykh mestnostiakh Kyevskoj hubernyy*. Bila Tserkva: Vyd. O.V. Pshonkivs'kyj. [in Russian].
- Pokhylevych, L.I. (2007). *Kraieznavchi pratsi*. Bila Tserkva: Vyd. O.V. Pshonkivs'kyj. [in Russian].
- Rishennia Zhytomyrs'koi oblasnoi rady № 653 vid 16 serpnia 2012 roku «Pro utvorennia, zahal'nyj sklad (kil'kist' deputativ) Horodots'koi selyschoi rady ta pryznachennia pershykh vyboriv u selyschi Horodok Radomyshl's'koho rajonu Zhytomyrs'koi oblasti». [in Ukrainian].
- Rulikowski, E. (1913). *Opis powiatu Kijowskiego*. Kijow-Warszawa. [in Polish].
- Shendryk, N.I. (1977). *Dovidnyk z arkheolohii Ukrainy. Kyivs'ka oblast'*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
- Sheremeta, V.O. (Comp.). (2011). *Perlyna Kyivschyny – Makarivs'ka zemlia*. Makariv: VTs Perlyna. [in Ukrainian].
- Shubert, F. F. (1868). *Tr'okhverstivka Kyivs'koi hubernii*. P. 22-08. [in Russian].
- Sulimierski, F. & Walewski, W. (Eds.). (1882). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. (Vol. 3). Warszawa. [in Polish].
- Sulimierski, F. & Walewski, W. (Eds.). (1884). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. (Vol. 5). Warszawa. [in Polish].
- Sulimierski, F. & Walewski, W. (Eds.). (1888). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. (Vol. 9). Warszawa. [in Polish].

¹²⁷ Алфавитный список населенных мест Киевской губернии... – С. 502.

¹²⁸ Карта генерального штаба красной армии. – Квадрат М-35-60. – 1933 г.

¹²⁹ Słownik geograficzny... – 1882. – Т. 3. – S. 832—833.

¹³⁰ ДАЖО, ф 719, оп. 1, спр. 95, арк. 3.

¹³¹ Алфавитный список населенных мест Киевской губернии... – С. 1020.

- Tron'ko, P. T. (Ed.). (2006). *Reabilitovani istoriieiu: Kyivs'ka oblast'*. (Vol. 2). Kyiv: Osnova. [in Ukrainian].
- Vermenych, Ya. V., Dmytruk, V. I., & Arkhypova, S. I. (2010). *Mis'ka istoriia Ukrainy: problemy pochatkovoho datuvannia. Naukovo-dovidkove vydannia*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
- Vladymyrskyy-Budanov, M. F. & Scherbyna, V. Y. (1905). *Arkhyv yuho-zapadnoy Rossyy*. Kyiv. (Part. 7, Vol. 3). [in Russian].
- (n. a.). (1788). *Magazin für die neue Historie und Geographie Angelegt*. (Vol. 22). [in German].
- (n. a.). (1873). *Kyevskye eparkhial'nye vedomosti*. (12). [in Russian].
- (n. a.). (1897). *Opysanie dokumentov zapadnorusskykh uniatskykh mytropolytov*. (Vol. 1, 1470 – 1700). SPb. [in Russian].
- (n. a.). (1900). *Alfavytnyj spysok naselennykh mest Kyevskej hubernyy*. Kyiv: Yzd-vo Kyevs'koho hubern'skoho statystycheskoho komyteta. [in Russian].
- (n. a.). (1907). *Opysanie dokumentov zapadnorusskykh uniatskykh mytropolytov*. (Vol. 2, 1701 – 1839). SPb. [in Russian].
- (n. a.). (1933). *Karta heneral'noho shtaba krasnoj armyy*. Kvadrat M-35-60. [in Russian].
- (n. a.). (1943). *Deutsche Heereskarte*. Kvadrat M-35-60. [in German].
- (n. a.). (1968). *O pliundrovaniu ruskoho panstva ot lytvy y porazhtsi ykh. PSRL*. (Vol. 32). Moskva: Nauka. [in Russian].
- (n. a.). *AZR*. (Vol. 1). 26. [in Russian].
- (n. d.). *Poiasniuval'na zapyska do proektu Postanovy pro prysvoiennia najmenuvannia naselenomu punktu-Radomyshl's'koho rajonu Zhytomyrs'koi oblasti*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=43855&pf35401=228093 [in Ukrainian]